

Zitierhinweis

Szajkó, Vojtěch: review of: Marian Hochel / Ondřej Haničák / Jiří Šíl (eds.), 1820 – Opavský kongres. Křižovatka evropské diplomacie, Opava: Statutární město Opava, 2020, in: Český časopis historický, 2021, 2, p. 431-434, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/dcd8ae5c2e244c8db155aaefa0a84e3a>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Marian HOCHÉL – Ondřej HANIČÁK – Jiří ŠÍL (ed.) – Romana ROSOVÁ a kol.
1820 – Opavský kongres. Křížovatka evropské diplomacie
Opava, Statutární město Opava 2020, 261 s., ISBN 978-80-7572-025-2.

V roce 2020 uběhlo 200 let od Opavského kongresu. Město Opava ve spolupráci se Slezskou univerzitou, Slezským zemským muzeem, Zemským archivem, Opavskou kulturní organizací, Slezským divadlem a Národním památkovým ústavem připravilo monografii, která připomněla zmíněné výročí. Opavskému kongresu věnovala česká historiografie pozornost v několika pracích,¹ žádná z nich však nepřinesla komplexní obraz události, kdy se metropole rakouského Slezska stala centrem mezinárodněpolitického dění. Autorský kolektiv odborníků opavských kulturně-historických institucí tak snad poprvé zachytil reflexi Opavského kongresu v umění, kultuře a každodennosti stejně podrobně jako jeho politický a diplomatický rozměr.

Mezi autory dominují Marian Hochel (Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity), Jiří Šil a Ondřej Haničák (Slezské zemské muzeum). Publikace vykazuje atributy odborného pojednání, ovšem díky zdařilému grafickému pojetí může oslovit širší čtenářské publikum.² Za resumé v anglickém a německém jazyce následuje seznam použitých zdrojů. Vedle pramenů z českých i zahraničních archivů a knihoven³ a literatury tu figurují rovněž internetové zdroje včetně digitální edice pramenů *Mächtkongresse 1818–1822*, zveřejněné v roce 2018 Ústavem pro výzkum novověkých a soudobých dějin Rakouské akademie věd ve Vídni.

Ačkoliv název knihy odkazuje na rok 1820, její chronologický záběr pokrývá období 1815–1821, tj. od Vídeňského kongresu po kongres v Lublani, vojenskou intervenci v Neapolsku a smrt Napoleona. Každou z pěti kapitol uvozuje úvodní text, nastiňující průběh událostí, klíčové aktéry a prostředí, v němž se pohybovali. Na něj vždy navazuje katalogová část, členěná do hesel. Ta jsou opatřena záhlavím a v textu odkazy na jiné části knihy. Popsaný systém je nutný, protože jednotlivé části se tematicky prolínají, na druhé straně poněkud odvádí pozornost od právě čteného textu a vede k opakování některých informací.

Záměrem první kapitoly je uvést čtenáře do širších souvislostí Opavského kongresu, což se daří výborně. Výklad začíná v roce 1815, kdy u Waterloo definitivně zhasly Napoleonovy snahy o získání nadvlády v Evropě. Nezachází do příliš velkých detailů a je přehledný. Zjišťujeme, že nový systém mezinárodní politiky po Vídeňském kongresu

- 1 Např.: Josef POLIŠENSKÝ, *Opavský kongres roku 1820 a evropská politika let 1820–1822*, Ostrava 1962; Eva SLADKOVSKÁ, *Kongresy Svaté aliance*, Historický obzor 9, 1998, č. 11–12, s. 242–249; Milan MYŠKA, *Opavský kongres 1820*, Vlastivědné listy 26, 2000, č. 1, s. 9–12; Dušan UHLÍŘ, *Čas kongresů a tajných společností*, Praha 2017.
- 2 Na přední straně obálky se nachází výřez ve tvaru trojlístku s portréty panovníků Svaté aliance (rakouského císaře Františka I., ruského cara Alexandra I. a pruského krále Fridricha Viléma III.). Motiv jetelového trojlístku byl znám účastníkům i pořadatelům Opavského kongresu jako výraz božského povolání těchto panovníků k vládě. V křesťanském kontextu totiž symbolizoval Svatou trojici.
- 3 Např.: Albertina Museum Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Österreichisches Staatsarchiv Wien – oddělení Haus-, Hof- und Staatsarchiv, The Trustees of the British Museum, Vorarlberger Landesarchiv Bregenz.

vycházel ze dvou dokumentů. Prvním byla smlouva tzv. Aliance čtyř (Quadruple Alliance) z roku 1815, jež předpokládala projednávání důležitých otázek mezinárodní politiky na kongresech zástupců čtyř signatářských velmocí: Velké Británie, Rakouska, Ruska a Pruska. Druhý dokument, Svatá aliance, uzavřená téhož roku v Paříži, vešel do rétoriky evropských panovníků a diplomatů coby charta protirevoluční bezpečnosti. K proklamaci se postupně připojili všichni panovníci v Evropě kromě papeže, sultána a britského krále. Oba dokumenty se proměnily v nástroje systému tzv. koncertu velmocí, v jehož rámci byly pořádány kongresy také v Cáchách (1818), Lublani (1821) a Veroně (1822).⁴ Katalogová část první kapitoly, doprovázená zajímavým obrazovým materiálem, popisuje např. pracovní knížete Metternicha na zámku Kynžvart v západních Čechách a vypráví o díle Napoleona dvorního portrétisty Jean-Baptiste Isabey (1767–1855), který portrétoval i členy habsbursko-lotrinské dynastie a účastníky Vídeňského kongresu.

Druhá kapitola líčí revoluci v Království obojí Sicílie, tj. v Neapolsku a na Sicílii, v létě 1820. Právě tato revoluce se stala hlavním důvodem svolání Opavského kongresu, na němž měli zástupci pěti velmocí (Velké Británie, Rakouska, Ruska, Pruska a Francie) posoudit situaci a probrat další postup. Vývoj v Neapoli znepokojoval především Rakousko, které tušilo, že jeho zájmy na Apeninském poloostrově jsou v ohrožení.

Teprve kapitolou *Kongresové město* začíná charakteristika kongresových jednání. V úvodu se vysvětluje, proč byla místem konání zvolena Opava (tehdy Troppau). Svou roli sehrála nejen výhodná geografická poloha (ruský car Alexandr I. pobýval ve Varšavě a ani pruský král Fridrich Vilém III. nemusel cestovat daleko), ale i fakt, že rakouský ministr zahraničí Klemens Wenzel von Metternich chtěl držet otěže kongresu ve svých rukou, což mohl jedině za předpokladu, že se rokování uskuteční na domácí půdě.

Kongres začal 20. října 1820. Rakousko, Rusko a Prusko požadovaly vojenskou intervenci v Neapolsku. Metternich argumentoval, že Rakousko bylo na Vídeňském kongresu pověřeno úkolem sčezit veřejný pořádek v Itálii. Velká Británie zasahování do vnitřních záležitostí Království obojí Sicílie odmítala. Francie chtěla přijmout nanejvýš funkci zprostředkovatele, neboť francouzští liberálové respektovali ústavní požadavky neapolského lidu (s. 54). Podkapitola *Lidé v pozadí* se zabývá organizační stránkou kongresu. Ta do určité míry splývala s osobnostmi, jakými byli opavský purkmistr Johann Josef Schössler (1761–1834), slezský topograf a středoškolský profesor Faustin Ens (1782–1858) a moravkoslezský gubernátor Antonín Bedřich hrabě Mitrovský (1770–1842).

Opava se na příjezd významných hostů připravovala velmi pečlivě. Probíhal úklid, zajišťovalo se ubytování a dostatečné osvětlení města. Martin Pelc (Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity) rozvinul hypotézu, že atmosféru kongresu spoluutvářelo světlo. Veřejné osvětlení poskytovalo prostor pro společenská setkávání a návštěvy kulturních akcí (s. 65). Důležitý symbolický význam měla různobarevná slavnostní iluminace a pyrotechnické efekty. Lidmi v pozadí byli také představitelé rakouského policejního aparátu evidující návštěvníky města. (Nejpřesnější údaje v tomto

⁴ Marian HOCHÉL, *Rok 1815 – konec jedné epochy a počátek nové*, in: M. Hochel – O. Haničák – J. Šíl (ed.) – R. Rosová a kol., 1820 – Opavský kongres. Křižovatka evropské diplomacie, Opava 2020, s. 22–23.

ohledu poskytují seznamy brněnského policejního ředitele Petera Mutha.) I zde sehrály významnou úlohu pouliční lampy, které umožňovaly vidět a zároveň být viděn.

Podkapitola *Vizuální kultura a rituály kongresu* nás seznamuje se stylem vizuální prezentace Opavského kongresu. Atmosféru města přibližují kolorované kresby opavského stavitele Georga Fritsche. Ten stál i za návrhem a provedením dvou slavnostních dekorací pro interiér opavského divadla. Za nejzajímavější část podkapitoly *Kultura, umění, zábava a životní styl* lze považovat popis fungování divadla, které se stalo hlavní formou kulturního vyžití účastníků kongresu a jejich doprovodu. K pozvednutí úrovně místních představení byli povoláni umělci z Vídně včetně věhlasného komika a herce Ignaze Schustera. Příjemným osvěžením byl příjezd rakouské císařovny Karolíny Augusty, která se starala o zábavu svého muže, císaře Františka I., a ostatních panovníků kupříkladu tak, že nechala přivést kulečník.

Čtvrtá kapitola (*Místa paměti: opavské domy a jejich obyvatelé v době kongresu*) je strukturována geograficky, tedy podle zemí, které zastupovali aktéři Opavského kongresu. Kapitole dominují příspěvky Ondřeje Haničáka, odborníka na urbánní a sociální dějiny severní Moravy a Slezska (zejména měšťanské domy) od renesance po současnost, a Romany Rosové z Národního památkového ústavu, specializující se na stavebně-historické průzkumy a dějiny městské i venkovské architektury. Jejich faktograficky vyčerpávající výklad o každém z opavských měšťanských domů nebo šlechtických paláců, v nichž byli na podzim 1820 ubytováni evropští monarchové, diplomaté i jiní významní hosté, vyniká množstvím detailů. Nejprve je vyložena historie objektu, následně se dozvídáme, jak byl objekt prostorově uspořádán a zařízen, kdo byl jeho vlastníkem a kdo v něm pobýval během kongresu. Každou osobnost charakterizuje krátký biografický medailon, psaný dalšími autory a doplněný reprodukcemi malířských portrétů a bust. Obsah medailonu tvoří stručný životopis a jednoduchý popis povahových vlastností se zaměřením na chování při kongresových jednáních.⁵

Pátá kapitola (*Po Opavském kongresu*) a *Závěr* uceleně shrnují výsledky Opavského kongresu s přesahem k Lublaňskému kongresu, konanému v roce 1821. Předposlední kapitola rozebírá narativní prameny uložené v opavských archivech, zejména kroniky a městské pamětní knihy, které obsahují cenné informace. Takový rozbor by se měl dle mého názoru nacházet spíše v úvodních pasážích knihy, které by měly obsahovat kapitolu, věnující se výhradně rozboru pramenů a dosavadního poznání dané tematiky. Domnívám se, že takto koncipovaná kapitola by knize prospěla a ještě znásobila její přínos.

5 Vedle panovníků, jejichž jména zde byla již několikrát uvedena, navštívila Opavu celá řada dalších osobností, např.: olomoucký arcibiskup Rudolf Habsburský, bratr císaře Františka I.; tajemník knížete Metternicha Friedrich von Gentz; sestra cara Alexandra I. velkovévodkyně Marie Pavlovna s manželem Karlem Fridrichem Sasko-Výmarsko-Eisenachským; ruský diplomat řeckého původu Ioannis Kapodistrias; ruský státní ministr Karl Robert Nesselrode; pruský korunní princ Fridrich Vilém; pruský státní ministr Karl August von Hardenberg; francouzský vyslanec v Petrohradu Pierre Louis Auguste Ferron hrabě de La Feronnays a britský vyslanec ve Vídni Charles lord Stuart.

Poslední dvě kapitoly sice revidují výsledky Opavského kongresu v tom, že na něj pohlížejí jako na svěbytné diplomatické setkání a nevnímají jej pouze coby předstupeň dalších jednání, avšak zcela nový pohled na tuto událost v politické a diplomatické rovině nepřinášejí. Dne 19. listopadu 1820 panovníci Rakouska, Ruska a Pruska ratifikovali protokol potvrzující Metternichův koncept potlačování revolucí vnějším zásahem za účelem zachování *statu quo* z roku 1815. Dohoda vyvolala protest Velké Británie, k přesné shodě ohledně intervence v Království obojí Sicílie nedošlo. Detaily měly být vyjasněny v Lublani. (s. 236–238.)

Mnohem cennější je úvaha nad Opavou jakožto křižovatkou evropské diplomacie a významným místem paměti. Opavský kongres byl úspěchem Metternichovy politiky, a zároveň počátkem jejího pádu. Politika intervence a stylizování se do role „četníka Evropy“ ukazovaly na slabost habsburské monarchie a snahu zakrýt vnitřní problémy pomocí velkých projektů v zahraniční politice, ovšem již na Apeninském poloostrově tato snaha nedopadla dobře. Po sjednocení Itálie zůstala Rakousku z celého Opavského kongresu pouze zvučná a nostalgická vzpomínka. Protokol podepsaný v Opavě rozešťval bývalé spojení, vítěze nad Napoleonem. (s. 236–238.)

Kombinací narativního, analytického a deskriptivního přístupu dosahuje tato široce koncipovaná monografie solidní úrovně. Obohacuje poznání doby předbřeznové, která v české historiografii stále patří k méně frekventovaným tématům výzkumu. Na základě celkového dojmu, který je i přes malé nedostatky převážně kladný, a na základě poutavé vizuální podoby lze knihu doporučit čtenářům z řad odborné i laické veřejnosti.

Vojtěch Szajko

Sebastian RAMISCH-PAUL

Fremde Peripherie – Peripherie der Unsicherheit? Sicherheitsdiskurse über die tschechoslowakische Provinz Podkarpatská Rus (1918–1938)

Marburg, Verlag Herder Institut 2021, 279 s., ISBN 978-3-87969-462-4.

Českého historika vždy potěší, jestliže se cizí historik zajímá o dějiny území, které částečně považujeme za součást naší historie, v tomto případě o Podkarpatskou Rus. Práce Sebastiana Ramische-Paula, který studoval dějiny východní Evropy v Gießenu, Brně a maďarském Pětikostelí (Pécs), se zaměřila na otázku transformačních procesů na Podkarpatské Rusi v souvislosti se začleněním tohoto území do československého státu. Hlavní pozornost autor věnoval bezpečnostní problematice, tj. snaze československého státu po stabilizaci připojeného území jak z hlediska veřejné, tak i státní bezpečnosti.

V úvodu, označeném jako první kapitola, autor pojednává o použitých pramenech a dosavadní literatuře, jakož i o metodice a metodologickém přístupu k problematice Podkarpatské Rusi jako okrajového regionu. Je zřejmé, že autor přistoupil k řešení problému po důkladné přípravě: prostudoval relevantní materiály v archívech v Praze, Budapešti, Berehovu (pobočka Státního oblastního archívu v Užhorodu), vydané edice dokumentů i odbornou literaturu v angličtině, němčině, češtině, slovenštině, maďarštině a polštině. Absentují naproti